

Pel, H., *Op de kaart gezet. Hendrik Verhees, politicus, kaartenmaker en waterstaatkundige 1744-1813* (Boxtel: Stichting Cultuurgeschiedenis Boxtel-Meierij 'Hendrik Verhees', 2007, 253 blz., €39,-, ISBN 978 90 79076 01 7).

Boeken die het leven en het werk van individuele, minder bekende landmeters beschrijven, verschijnen zeker niet alle dagen. *Op de kaart gezet* is niet alleen daarom een opmerkelijke publicatie. Dit mooi verzorgde werk presenteert een gedetailleerde studie van Hendrik Verhees (1744-1813), een Brabantse landmeter, cartograaf en waterstaatkundige die daarnaast ook als politicus actief was. Het doel van dit boek, dat Hans Pel schreef in opdracht van de Stichting Cultuurgeschiedenis Boxtel-Meierij 'Hendrik Verhees', is tweeledig: enerzijds kwam het initiatief voort uit de wens een integrale uitgave te realiseren van alle kaarten van Verhees, anderzijds wil het ook de historische betekenis van dit werk en van de persoon achterhalen.

Wie is Hendrik Verhees? Geboren en getogen in Boxtel begon hij zijn loopbaan als landmeter en waterstaatkundige, waarbij hij (voornamelijk in de Brabantse regio) enige naam maakte. Vanaf de jaren 1775 bekleedde hij functies bij de lokale overheid in zijn geboorteplaats en een decennium later kwam hij in het schepencollege. Als gematigd en pragmatisch revolutionair nam hij na 1795 ook zitting in het nieuwe dorpsbestuur. Een jaar later was Verhees een van de leden van de nieuwgekozen Nationale Vergadering, waar hij vooral de eigen, Brabantse (gewestelijke) belangen behartigde. Toen in 1801 de grondwet van 1798 en de volksvertegenwoordiging buiten werking gesteld werden, eindigde ook Verhees' carrière in de nationale politiek. Tot aan zijn dood in 1813 bleef hij wel actief op het lokale vlak, onder meer als vrederechter.

De opbouw van het boek is thematisch: een eerste hoofdstuk behandelt zijn politieke en bestuurlijke loopbaan, vervolgens wordt Verhees als landmeter en kaartmaker beschreven, en als laatste komt een hoofdstuk over zijn betekenis als waterstaatkundige aan bod. Achteraan in het werk zijn de reproducties te vinden van alle gekende en teruggevonden kaarten die door Verhees werden gemaakt, waardoor dit boek uiteraard een uitstekende bijdrage levert aan geschiedenis van de Brabantse cartografie.

Deze studie is zonder meer een goed voorbeeld van waar lokale geschiedschrijving toe in staat is. Het gedegen archiefonderzoek, over een onderwerp waarover de bronnen ook weer niet zó talrijk zijn, stelt de auteur in staat de loopbaan en daden van Verhees in een breder kader te plaatsen. Het boek brengt heel wat dossiers op tafel waarin Verhees een rol speelde, vaak gespekt met wat langere uittreksels uit het bronnenmateriaal en mooie illustraties. Op die wijze levert het werk ongetwijfeld een mooie bijdrage aan de lokale geschiedschrijving, historische geografie of waterstaatsgeschiedenis en biedt het een rijke schat aan informatie voor lokale historici. Anderzijds bevat deze studie ook uitweidingen over bijvoorbeeld het landmeterschap in de achttiende eeuw. Deze passages functioneren als een tegengewicht voor passages die het lokale belang niet wezenlijk overstijgen, en zorgen hierdoor voor een mooie balans tussen het specifieke lokale karakter van een historische

figuur als Verhees en de bredere maatschappelijke kringlijnen waarbinnen deze zich beweegt. De auteur slaagt er dus zonder meer in om de lokale geschiedschrijving op een hoger niveau te tillen.

Hendrik Verhees is zeker niet te vergelijken met grote figuren als Christiaan Brunings die eveneens vanuit hun werkzaamheden als cartograaf of waterstaatkundige een rol in de nationale politiek begonnen te spelen. Wel is hij – zoals zijn meer illustere tijdgenoten bij Rijkswaterstaat bijvoorbeeld – een voorbeeld van de progressieve, hervormingsgezinde laag vakmensen met wetenschappelijke interesses die (vaak beginnend vanuit een lokale verankering) een grotere rol op het gewestelijke of nationale niveau wensen te spelen. Deze studie helpt in ieder geval het beeld op dit laatachtende-eeuwse proces aan te vullen en te verfijnen. Hiervoor zijn verschillende redenen aan te halen. In tegenstelling tot het beter bestudeerde Hollandse gewest of de problematiek rond de grote rivieren die aanleiding was tot de oprichting van nationale instellingen als Rijkswaterstaat, gaat het hier om een in essentie Brabantse casus. Bovendien betreft het ook juist één van de mindere goden, die niet tot een leidend figuur is uitgegroeid. Vanuit dit perspectief kan *Op de kaart gezet* dan ook bijdragen tot een breder debat, ook al heeft de auteur niet expliciet deze bedoeling.

De Stichting die zijn naam draagt, heeft in ieder geval met deze publicatie Verhees de eer gedaan die hem toekomt.

Siger Zeischka, Gent

Knipschild, H., *Soldaten van God. Nederlandse en Belgische missionarissen op missie in China in de negentiende eeuw* (Amsterdam: Bert Bakker, 2008, 352 blz., €25,-, ISBN 978 90 351 3193 4); Knipschild, H., Ferdinand Hamer 1840-1900. Missie pionier en martelaar in China. Een nieuwe kijk op de missiemethode van de scheutisten in het noorden van China en de reactie daarop van de Chinezen (Dissertatie Leiden 2005; [S.l.: s.n.], xvi + 409 blz., ISBN geen).

Soldaten van God is de voor een breder publiek bestemde bewerking van een op 14 december 2005 aan de universiteit van Leiden verdedigd proefschrift (promotor prof. dr. J.L. Blussé van Oud Alblas). Hier wordt vooral *Soldaten* besproken met af en toe een steelse blik naar het proefschrift.

Helemaal aan het eind van de achttiende eeuw maakten de protestantse zending en de katholieke missie vrijwel gelijktijdig een nieuwe start. In principe was de hele wereld het werkterrein, maar vanaf het begin waren zending en missie zeer geïnteresseerd in China. De bekering van dit rond 1800 330 miljoen inwoners tellende rijk gold als de hoofdprijs.

In de missie speelde Frankrijk een leidende rol. Een groot deel van het geld dat werd opgehaald kwam daar terecht en commissies waarin Fransen goed vertegenwoordigd waren verdeelden dit over de steeds talrijker wordende congregaties die als hoofd- of nevendoeel de missie hadden. Terecht merkt de auteur dan ook op dat voor een bestudering van de geschiedenis van de missie op zijn minst passieve kennis van de Franse taal noodzakelijk is en dat het niet aangaat om zoals veel Angelsaksische historici doen zich tot Engelstalige bronnen te beperken.

Toen na de Tweede Opiumoorlog (1856-1860) missionarissen in China alle bewegingsvrijheid hadden gekregen, droeg de Franse congregatie van lazaristen zijn in 1842 begonnen missie in Mongolië over aan de zojuist opgerichte Belgische congregatie van de paters van Scheut. Rome zette er vaart achter en dwong Scheut in 1865 om, ofschoon men daar nog helemaal niet klaar voor was, een eerste ploeg van missionarissen uit te zenden. Onder hen was ook de in Nijmegen geboren Ferdinand Hamer, zoon van een kruidenier die niet goed in vreemde talen maar zeer vaardig in rekenen was. Eenmaal aangekomen in het gebied ten westen van Peking, dat aan weerszijden van de Chinese muur lag, hadden de missionarissen al snel door hoe ze het meeste resultaat konden boeken. De paters kochten landbouwgrond op en gaven die ter bewerking uit aan arme Chinese boeren die zich in ruil daarvoor wel moesten bekeren. Gegadigden waren er genoeg want vanuit het in toenemende mate door natuurrampen, opstanden en wanbeheer geteisterde en door opium ondermijnde keizerrijk was er een gestage stroom van straatarme boeren naar het noorden. De missionarissen bouwden zo in betrekkelijk korte tijd een reusachtig domein op met zwaar versterkte plaatsen en eigen bedrijven. Het in de zeventiende eeuw door de jezuiten in Paraguay toegepaste systeem van de 'reducties' was voor hen het grote voorbeeld. Aan het moederhuis in Scheut en aan hun familie schreven de missionarissen talloze brieven waarin zij